

31/3/92

Βαλκάνια 2000
 Όψεις εθνικής στρατηγικής

A. Η κατάσταση στα Βαλκάνια

B. Το ζητούμενο για το 2000

- Ειρήνη και ασφάλεια
- Δημοκρατικός πλουραλισμός και κράτος δικαίου
- Οικονομική συνεργασία και αρωγή. Ένταξη στο ευρύτερο διεθνές οικονομικό σύστημα.
 - α.οικονομικές ελευθερίες
 - β.ανάπτυξη με οικολογική ευαισθησία
 - γ.πόροι

Γ. Η δική μας συμβολή, τμήμα της εθνικής μας στρατηγικής

- α.κανόνες διεθνούς κοινωνίας δικαίου
- β.ευρωπαϊκή ενοποίηση
- γ.στόχοι σε επίπεδο διμερών σχέσεων

Δ. Τα αδιέξοδα της σημερινής εξωτερικής πολιτικής

A. Η κατάσταση στα Βαλκάνια

Η κατάσταση στα Βαλκάνια μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού σηματοδοτεί την έναρξη μιας μακρόχρονης μεταβατικής περιόδου προσαρμογής του χώρου αυτού στα νέα δεδομένα, αναζήτησης καινούριων κατευθύνσεων στρατηγικής και επαναπροσδιορισμού της πολιτικής, πολιτειακής και κοινωνικής του ταυτότητας.

Οι εξελίξεις τα δύο τελευταία χρόνια αναίρεσαν βαθμιαία το πολιτικοοικονομικό σύστημα που διασφάλιζε τη διατήρηση ενός status quo στα εσωτερικά των χωρών αυτών και στις μεταξύ τους σχέσεις. Συγχρόνως η ανάπτυξη, διακίνηση και διάχυση εθνοτήτων ή θρησκευτικών δοξαμάτων σε αναντιστοιχία προς τις κρατούσες συννοριακές διευθετήσεις αποκάλυπταν, όπου υπάρχουν, την επίπλαστη κοινωνική συνοχή. Αποτελούν το κατάλληλο υπόβαθρο για την διεκδίκηση ετερόκλητων πολιτικών αιτημάτων (απόσχιση-αυτονομία-εδαφική διεκδίκηση-δικαιώματα μειονοτήτων) που στην πλειοψηφία τους συγκαλύπτονται από ένα νεφελώδη εθνικισμό με κυμαινόμενες εξάρσεις και διαφοροποιούμενα περιεχόμενα.

Κάτω από αυτά τα φαινόμενα έρπει η οικονομική κατάρρευση, η κοινωνική εξαθλίωση καθώς και η παιδευτική υπανάπτυξη με όρους πλουραλιστικής δημοκρατίας ευρύτερων κοινωνικών διαστρωματώσεων που τροφοδοτούν τον εθνικισμό και τη συγκρουσιακή αντίληψη. Άλλοτε η αβεβαιότητα για την ορθότητα της μιας ή της άλλης επιλογής και άλλοτε η δογματική προσήλωση σε παρωχημένους στόχους και μέσα πολιτικής συνθέτουν έναν κόσμο ανασφάλειας και κινδύνων. Κυρίως για τους ίδιους.

Οι κοινωνίες αυτές και οι πολιτικές τους ηγεσίες θα διατρέξουν ένα δρόμο αναζήτησης, αναμονών και διαψεύσεων, αλλά και ελπιδοφόρων εξελίξεων και δικαίωσης, ανάλογα με τις επιλογές που θα κάνουν. Επιλογές που εύκολα θα τους παραπέμπουν ιστορικά στους στόχους και στα μέσα πολιτικής του μεσοπολέμου μέχρι την εξαθλίωση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού, ή επιλογές που θα αντλούνται από τις εμπειρίες των δυτικών κοινωνιών της ιστορικής τους εξέλιξης και των σύγχρονων αναγκών της διεθνούς κοινωνίας.

Ο μικρόκοσμος των Βαλκανίων πρέπει να βρει τη δική του νέα τάξη πραγμάτων διατρέχοντας ανάμεσα σε πολιτικές όχι μόνο του χθες και του σήμερα, αλλά δυστυχώς και του προχθές.

Ο περίγυρος των Βαλκανίων αναζητά το δικό του ρόλο στα Βαλκάνια, έχει τα δικά του οράματα για το 2000.

B. Το ζητούμενο για το 2000

Η διαμόρφωση μιας άποψης για τα Βαλκάνια του 2000 οφείλει να συνεκτιμήσει α) την πραγματικότητα του μικρόκοσμου των Βαλκανίων β) τις διεθνείς εξελίξεις και εξαρτήσεις και ειδικότερα τις διαφοροποιημένες εξελίξεις ως προς το δυτικό τους και ως προς τον ανατολικό τους περίγυρο, γ) τη δική μας εθνική στρατηγική.

Κατ'αρχή το θέμα της επιλογής κάθε λαού για την εσωτερική πολιτειακή, οικονομική και κοινωνική του οργάνωση αφορά τη δική του κυριαρχική επιλογή. Από εκεί και πέρα πρέπει να δουλέψουμε

για ένα πλαίσιο αρχών μέσα από το οποίο οι λαοί των Βαλκανίων θα αναζητήσουν την ευημερία και την πρόοδο των κοινωνιών τους με το συμβολικό στόχο του 2000.

Οι αρχές αυτές είναι:

1. ειρήνη και ασφάλεια στα Βαλκάνια
2. δημοκρατικός πλουραλισμός και κράτος δικαίου
3. οικονομική συνεργασία και αρωχή

Ειδικότερα:

1. Η ειρήνη και ασφάλεια στα Βαλκάνια μετά την κατάρρευση της αντιπαράθεσης των δύο μπλοκ και τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας απειλείται από την έξαρση των μειονοτικών προβλημάτων και των κάθε είδους μορφών αλυτρωτικών πολιτικών ή "μεγαλοϊδεατισμού". Οι εμφύλιες ή διεθνικές συρράξεις που υποβάσκουν πρέπει να αποτραπούν.

Οι Βαλκανικοί λαοί πρέπει να κατανοήσουν ότι ανάπτυξη και ευημερία των κοινωνιών τους στους σύγχρονους όρους πολιτικής στην Ευρώπη δεν μπορεί να βασίζεται στη μεζένθυση των εδαφικών, κυριαρχικών τους δικαιωμάτων. Αν βασική τους επιλογή αποτελεί ο προσανατολισμός τους στα δυτικά πρότυπα ανάπτυξης, τότε πρέπει να κατανοήσουν και να δεχτούν απροκάλυπτα ότι η προσφυγή στη βία για συντομικές μεταβολές έρχεται σε σύγκρουση με βασικές αρχές του δυτικού κόσμου για την επίλυση των διαφορών.

Η ευρύτερη Ευρώπη στην οποία επιθυμούν είτε να ενταχθούν, είτε να διασυνδεθούν είναι μια Ευρώπη πολύμορφων διασυνδέσεων και εξαρτήσεων, μια Ευρώπη που οργανώνεται συλλογικά με διάλογο, συναίνεση και διαρκή ειρηνική διαπραγματεύση. Είναι μια Ευρώπη συλλογικών κανόνων και αρχών. Είναι η Ευρώπη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΔΑΣΕ.

Στα πλαίσια της τελευταίας πρέπει να εξετάσουμε την προώθηση μιας Διάσκεψης για την ειρήνη και ασφάλεια στα Βαλκάνια και τις δυνατότητες ενταξίσεως δράσης της ΔΑΣΕ στην περιφέρεια αυτή.

2. Εφ'όσον οι λαοί αυτοί στρέφουν τους προσανατολισμούς τους σε πρότυπα ανάπτυξης των κοινωνιών της Δυτικής Ευρώπης, εφ'όσον άμεσα ή έμμεσα δηλώνουν την πολιτική τους βούληση για συμμετοχή στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, οι αρχές του δημοκρατικού πλουραλισμού και του κράτους δικαίου πρέπει να διέπουν καθοριστικά το πολιτικό τους σύστημα. Αποτελούν δικλείδες αποτροπής πολλών αδιεξόδων του εθνικισμού του σήμερα, των εμφυλίων συρράξεων και της κοινωνικής περιθωριοποίησης.

Τα μειονοτικά προβλήματα δεν επιλύονται ούτε με αλυτρωτικές πολιτικές, ή μεγαλοϊδεατισμούς, αλλά ούτε με καταπίεση ή ηγεμονισμό των κρατούντων έναντι των μειονοτικών πληθυσμών.

Η προσήλωση στις αρχές του δημοκρατικού πλουραλισμού και του κράτους δικαίου, όπως εμπλουτίζονται και από τις αρχές της ΔΑΣΕ, πρέπει να αποτελούν το κύριο πλαίσιο πολιτικής αντιπαράθεσης και αναζήτησης του δρόμου εξέλιξης των κοινωνιών προς το 2000.

3. Τα Βαλκάνια πρέπει να ενταχθούν και αυτά στο ευρύτερο διεθνές οικονομικό σύστημα. Ο άλλος δρόμος που ακολουθήθηκε μέχρι χθες είναι προφανές που οδήγησε. Δύο σημεία:

α) Ανεξάρτητα από τις επιλογές για το βαθμό και την έκταση συμμετοχής τους στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης ή τη συγκεκριμένη μορφή οικονομικής ανάπτυξης ή σύνθεσης της μικτής οικονομίας που θα επιλέξουν, προχωρώντας προς το 2000, πρέπει να

κατακτώνται αφενός ευρύτεροι βαθμοί ελευθερίας στη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων σ' ολόκληρο το Βαλκανικό χώρο, αφετέρου μια ευρύτερη οικονομική συνεργασία.

β) Πρέπει να αναζητηθούν οι πόροι και τα άλλα τεχνικά μέσα που θα συμβαλλουν στην έξοδο από την οικονομική κρίση, που θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της πρωτογενούς πηγής των εκρηκτικών προβλημάτων, δηλαδή της οικονομικής εξαθλίωσης ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων.

Η αποκατάσταση ενός κλίματος πολύπλευρης οικονομικής συνεργασίας και αρωχής πρέπει να διαδεχθεί τη σημερινή κατάσταση της καχυποψίας, της αβεβαιότητας και της ανασφάλειας. Οικονομική ανάπτυξη δεν μπορεί να προαχθεί σ' ένα τέτοιο κλίμα.

Τα Βαλκάνια του 2000 πρέπει να επιλέξουν για τη σχέση τους με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, για τη συμμετοχή τους στην Ευρωπαϊκή Ενοποίηση.

Τα Βαλκάνια του 2000 πρέπει να αποφασίσουν, αν θα απαλλαγούν οριστικά από την ιστορική κληρονομιά ως πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης.

Για τα Βαλκάνια του 2000 -και σ' αυτή την περίπτωση αναφέρουμαι και στη δική μας κοινωνία- πρέπει να επιλέξουμε αν θα αναζητήσουμε μια θέση πραγματικής συμμετοχής στις διεθνείς εξελίξεις, αν θα επιλέξουμε σύγχρονους στόχους και μέσα πολιτικής, καινούρια οράματα, υπερβαίνοντας ιστορικά τραύματα και εθνικιστικές κληρονομίες άλλων εποχών.

Γ. Η δική μας συμβολή, τμήμα της εθνικής μας στρατηγικής

Η δική μας συμβολή στην εξέλιξη αυτή δεν είναι συμβολή "υπέρ τρίτων". Μας αφορά άμεσα αφού και εμείς είμαστε τμήμα σημαντικό του γεωπολιτικού χώρου των Βαλκανίων.

Η δική μας συμβολή πρέπει να είναι τμήμα της εθνικής μας στρατηγικής. Τμήμα συνεκτικά δεμένο με τους άξονες της εθνικής μας στρατηγικής και όχι αντιφατικό απόσπασμά της.

Δύο είναι κυρίαρχοι άξονες της εθνικής μας στρατηγικής που ενδιαφέρουν τη θεματική που εξετάζουμε :

α) Η τήρηση των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Γιατί πιστεύουμε ότι η διασφάλιση των εθνικών μας συμφερόντων μόνο σε μια διεθνή κοινωνία που σέβεται και εφαρμόζει κανόνες δικαίου, κανόνες ειρήνης και ασφάλειας μπορεί να προαχθεί. Γιατί τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της Ελλάδας είναι συμφέροντα που μπορούν να ευδοκιμήσουν σε συνθήκες ειρήνης και ασφάλειας. Γιατί ως μικρή χώρα με συκυριακές ή μόνιμες απειλές και με ανοικτά εθνικά θέματα η προσφυγή στους κανόνες του διεθνούς δικαίου, παρά στην ένοπλη αναμέτρηση, διασφαλίζει αποτελεσματικότερα τα εθνικά μας συμφέροντα. Άρα οι κανόνες του διεθνούς δικαίου, όπως αυτοί προκύπτουν από διεθνείς συμβάσεις ή από οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, το Συμβούλιο Ευρώπης, η ΔΑΣΕ, πρέπει να αποτελούν κύριο μοχλό πίεσης για την πραγμάτωση της εθνικής μας στρατηγικής. Η ~~απόφαση να μην επιδοκμήσουμε σε κανένα είδος εξαρτήτων και από το να μην επιδοκμήσουμε σε κανένα~~

Σε μια διεθνή εξέλιξη όλο και πιο πυκνών ρυθμίσεων, κανόνων, οργάνων και οργανισμών, που οδηγούν τις διεθνείς σχέσεις από ένα

καθεστώς ελεύθερων, ~~και~~ ανέλεγκτων, διμερών αντιπαράθεσεων ή συγκρούσεων σε ένα καθεστώς ρυθμιζόμενων, ελεγχόμενων και συλλογικών αντιμετώπισεων οι κανόνες δικαίου, οι κανόνες του παιχνιδιού αποκτούν πρωταρχική σημασία.

Η αντικειμενική αυτή αναβάθμιση των κανόνων του παιχνιδιού εξαρτάται άμεσα και από την αξιοπιστία εκείνου που τους επικαλείται. Η εμπέδωση της πίεσης για την εφαρμογή τους εξαρτάται και από το κατά πόσο οι ίδιοι τους εφαρμόζουμε. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε στην κοινωνία μας ότι πρέπει αποκάλυπτα και απροσημάτιστα η πολιτική μας στα Βαλκάνια να έχει γνώμονα αυτούς τους κανόνες παιχνιδιού. Διαφορετικά δεν θα μπορούμε να διαδραματίσουμε κανένα ρόλο στα Βαλκάνια και θα περιθωριοποιηθούμε. Άρα εθνικιστικές εξάρσεις που θα συγκαλύπτουν έρποντες ηγεμονισμούς ή παραλλαγές μεγαλοιδεατικών φαντασιώσεων θα οδηγήσουν στη χειλοποίηση ή την κατακραυγή και την απομόνωση. Αυτά που αντιτάσσουμε στο τουρκικό επεκτατισμό δεν μπορούμε να τα αχνοούμε στην πολιτική μας στα Βαλκάνια.

β) Η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση. Βασικός πυλώνας της δικής μας εθνικής στρατηγικής είναι η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση σ' ένα σχήμα ομοσπονδιακού χαρακτήρα με ευρύτερες διαδικασίες δημοκρατικής νομιμοποίησης. Στο ερώτημα που απασχολεί την Κοινότητα αν πρέπει να προχωρήσουμε πρώτα στην εμβάθυνση της κοινοτικής ολοκλήρωσης και στη συνέχεια στη διεύρυνση της Κοινότητας ή αντίστροφα, η απάντηση προσδιορίζεται από τις ίδιες τις αναγκαιότητες. Πρέπει να προχωρήσουμε συγχρόνως και προς τις δύο κατευθύνσεις, όσο επίπονο και δύσκολο κι αν είναι το εγχείρημα.

Η προσέγγιση των Βαλκανικών χωρών από άλλες εκτός Κοινότητας χώρες μπορεί να δημιουργήσει νέα προβλήματα, αν η Κοινότητα δεν είναι σε θέση να προτείνει μια ολοκληρωμένη θέση-προοπτική για την εξέλιξη των σχέσεων της με τις Βαλκανικές χώρες. Προβλήματα και τριβές μπορεί να δημιουργηθούν ακόμη και στην περίπτωση μονομερών πρωτοβουλιών κρατών-μελών της Κοινότητας απέναντι στις Βαλκανικές χώρες, όπως έδειξε το πρόσφατο παρελθόν.

αα) Χρειάζεται συνεπώς η εκπόνηση ενός πλαισίου κοινοτικής πολιτικής και η υιοθέτηση του από την Κοινότητα ως συνόλου. Η Ελλάδα έχει συμφέρον να πρωτοστατήσει σε μια τέτοια πρωτοβουλία.

ββ) Αλλά και αντίστροφα, πρέπει να έχουμε μια ολοκληρωμένη άποψη για το τι Βαλκάνια θέλουμε να έχουμε στο μέλλον, ώστε να μπορούμε να κρίνουμε και να επιλέξουμε αντίστοιχα τη στήριξη επί μέρους αιτημάτων των Βαλκανικών χωρών στην Κοινότητα. Αυτό σημαίνει ότι ξεκαθαρίζουμε ποιές αρχές υιοθετούμε και ποιούς στόχους εξυπηρετούμε.

γ) Η τελευταία αναγκαιότητα είναι επιτακτική για να καθορίσουμε και τη στάση μας σε επίπεδο διμερών σχέσεων.

Από όσα προηγήθηκαν θα μπορούσαν να διατυπωθούν συνοπτικά οι εξής θέσεις για την πολιτική μας σε διμερές επίπεδο:

1. Χρειάζεται η διεύρυνση και εμβάθυνση σχέσεων φιλίας και συνεργασίας σύμφωνα με αρχές και στόχους και όχι με ευκαιριακά κριτήρια συγκυριών ή κριτήρια εντελώς ξεπερασμένα, όπως η αντίληψη φτιάχνουμε άξονες αδιαφορώντας για αρχές, ή η αντίληψη "της παραδοσιακής φιλίας", ή η αντίληψη αποκλειστικής προσφυγής στο παρελθόν.

2. Χρειάζεται η ανάπτυξη και διεύρυνση οικονομικών σχέσεων, τόσο

από ιδιωτικούς όσο και από δημόσιους φορείς και μια ειδικότερη προσέγγιση της οικονομικής διασυνοριακής ή παραμεθόριας δραστηριότητας.

3. Χρειάζεται περισσότερη επικοινωνία, πληροφόρηση, διάλογος.

4. Οφείλουμε να είμαστε παράγοντας σταθερότητας, ισορροπίας και ασφάλειας στα Βαλκάνια. Αυτό δεν αφορά μόνο την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική, αλλά και τον Ελληνισμό στο σύνολό του.

Η πολιτική μας απέναντι στον Ελληνισμό της διασποράς στα Βαλκάνια πρέπει να είναι μια σταθερή πολιτική για τα δικαιώματα του ως μειονότητα, με στόχο την ανάδειξή του, την ειρηνική παρουσία του και τη δημιουργική συμβολή του στις επιτόπιες κοινωνίες των Βαλκανίων. Η αφύπνιση του Ελληνισμού των Βαλκανίων πρέπει να είναι αφύπνιση της συνείδησης ως ισότιμων πολιτών, αφύπνιση πολιτιστικής ταυτότητας και όχι μια πρόσθετη απειλή στις κλυδωνιζόμενες κοινωνίες τους. Η ιστορία έχει δείξει τις επιπτώσεις της μιας ή της άλλης πολιτικής. Ας βγάλουμε τα συμπεράσματά μας.

Δ. Τα αδιέξοδα της σημερινής εξωτερικής πολιτικής

α. Η σημερινή κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής και τα αποτελέσματά της κατέδειξαν την παντελή απουσία οιασδήποτε εθνικής στρατηγικής, οιασδήποτε εσωτερικής προετοιμασίας για την αντιμετώπιση της κρίσης στα Βαλκάνια. Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια όλοι οι πολιτικοί αναλυτές επεσήμαιναν την αναπόφευκτη ανατροπή του status quo των Βαλκανίων και των επικινδύνων επακόλουθων του.

β. Σε μια περίοδο έντονων ανακατατάξεων αναζήτησε ευκαιριακά συμμαχίες και άξονες, χωρίς να έχει ξεκαθαρίσει η ίδια τι θέλει για την επαύριο. Κατέρρευσαν διαδοχικά όλα τα μέτωπα φιλίας ή καλής γειτονίας και στο λεγόμενο μουσουλμανικό τόξο οικοδόμησε το τόξο του δικού μας απομονωτισμού. Απέμειναν διπλωματικές δηλώσεις καλών σχέσεων, χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο, για εσωτερική κατανάλωση. Σε ορισμένες περιπτώσεις ούτε καν αυτές.

γ. Προσέφυγε στην ιστορία ως αποκλειστικό τροφόδοτο επιχειρημάτων για τη νέα τάξη που διαμορφώνεται, παρ'όλο που γνωρίζει ότι η σύγχρονη διεθνής πραγματικότητα με άλλα κριτήρια συγκροτείται και επιβεβαιώνεται και ότι η ιστορία αιώνων μόνο επικουρικό και αβέβαιο ρόλο διαδραματίζει.

δ. Μετέτρεψε τη μάχη για την ονομασία της Μακεδονίας από επιβεβλημένη μάχη για ένα πολιτισμικό σύμβολο σε μάχη εθνικής αυθυπαρξίας, αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις που θα έχει στην κοινωνία μας και στην εθνική μας συνείδηση η ενδεχόμενη διπλωματική ήττα.

ε. Κατέφυγε σε ανάλογα μέσα πολιτικής με εκείνα που αναπόφευκτα ή ηθελημένα αναδειχτηκαν στις Βαλκανικές χώρες μετά από πενήντα χρόνια υπαρκτού σοσιαλισμού, οικονομικής κατάρρευσης, απειρίας, εθνικού πολυκερματισμού. Συνδέθηκε με τη διπλωματία του παρελθόντος που ζητείται από μυστικές συνεννοήσεις, για διαρρυθμίσεις, ηγεμονικό παρεμβατισμό, άξονες με αφανές περιεχόμενο, υποδαυλισμούς και μικροπολιτική.

στ. Αχνόησε τα πραγματικά της ερείσματα και τα σύγχρονα μέσα άσκησης διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής. Οι αντιφάσεις και

οι επιπολαιότητες της διχάζουν την παράταξη, αλλά και τους κυβερνητικούς χειριστές της πολιτικής αυτής.

Καπηλεύεται την εθνική συνείδηση του λαού μας με πρακτικές συναίσθηματικών φορτίσεων ευρείας εσωτερικής κατανάλωσης. Προκειμένου να συγκαλύψει την ανεπάρκειά της και να περισώσει το κύρος των πρωταγωνιστών της είναι έτοιμη να κατασκευάσει ανθέλληνες και μειοδότες.

Η ευθύνη της ηγεσίας για τα σωρευμένα αδιέξοδα της εξωτερικής πολιτικής απέναντι στα Βαλκάνια δεν περιορίζεται στη διαπίστωση της αναποτελεσματικότητάς της. Δημιουργεί την αίσθηση μιας διάχυτης εθνικής ήττας, επωάζοντας κινδύνους για την κοινωνική συνοχή και το φρόνημα του λαού μας.